Downloaded from UvA-DARE, the institutional repository of the University of Amsterdam (UvA)
http://dare.uva.nl/document/103242

File ID	103242
Filename	APPENDIX II-F DE WAPENKONING VAN DE RUWIEREN

SOURCE (OR PART OF THE FOLLOWING SOURCE):

Type	Dissertation
Title	Op zoek naar de gebroeders Limburg: de Très Riches Heures in het Musée Condé in Chantilly, Het Wapenboek Gelre in de Koninklijke Bibliotheek Albert I in Brussel en Jan Maelwael en zijn neefjes Polequin, Jehannequin en Herman van Limburg
Author	H.T. Colenbrander
Faculty	Faculty of Humanities
Year	2006
Pages	477

FULL BIBLIOGRAPHIC DETAILS:
http://dare.uva.nl/record/208832

Copyright

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other then for strictly personal, individual use.

UvA-DARE is a service provided by the library of the University of Amsterdam (http://dare.uva.nl)

APPENDIX II-F

DE WAPENKONING VAN DE RUWIEREN

Met betrekking tot het wapenkoningschap van de Ruwieren bestaat in de literatuur enige onduidelijkheid over het feit of het een ambt, een functie of louter een titel is geweest. In elk geval blijkt dat herauten in dienst van een heer naast hun officiële herautennaam tevens de benaming Wapenkoning van de Ruwieren hebben kunnen voeren. Dit zou er op kunnen wijzen dat het wapenkoningschap van de Ruwieren niet zozeer een ambt of functie (dat wil zeggen een dienstverband waarbij een diensteed vereist was zoals voor het herautschap) als wel een titel is geweest.[1] Een titel kon men verwerven en eenmaal verworven, verkopen. Een titel was ook overerfbaar. Het is aan te nemen dat een titel in principe slechts door een persoon tegelijk gevoerd kon worden. Zo is te veronderstellen dat de heraut Beyeren quondam Gelre de titel heeft verworven wellicht doordat deze vacant was geworden door het overlijden van de titelhouder (waarna de titel opnieuw kon worden toegekend). Een andere mogelijkheid is dat hij deze heeft gekocht van zijn voorganger of diens erfgenamen. In elk geval diende een titel bij overgang op een andere persoon opnieuw bevestigd te worden door degene die gerechtigd was deze toe te kennen, in dit geval de Keizer of de Rooms-koning en bovendien, naar het schijnt, alleen op voordracht van de hertog van Brabant. Ook bij overlijden van degene die de titel had toegekend, diende bij de opvolger om een nieuwe bevestiging van de investituur gevraagd te worden. Volgens Antoine de la Salle (1459) zou de titel van Wapenkoning van de Ruwieren voor het eerst zijn toegekend door Karel de Grote.[2] In de jaren 1362-66 werd de titel door **Jan van Steensel** gevoerd. Van Steensel was aanvankelijk, in 1362, in dienst(?) van Zweder, heer van Abcoude en Gaasbeek (ca 1340?-1400), later tevens heer van Putten, Strijen en Wijk). Zweder vergezelde graaf Jan van Blois op zijn tweede Pruisentocht in 1368-1369.[3] In 1363 kreeg Van Steensel ('coninc van den Ruyren') een jaargeld uitbetaald van Albrecht van Beieren.[4] In een akte van 1365 verklaarde Otto van Arkel het jaargeld van de stad Den Bosch te hebben ontvangen "bi hande des coninx van den Ruyeren, ons knapen." Het jaar daarop is nogmaals van

hem sprake. Hoewel deze "coninx" niet bij naam wordt genoemd, is het waarschijnlijk dat het om Jan van Steensel ging. Hieruit zou dan blijken dat hij op dat moment als knaap diende bij Otto van Arkel (1360-1396).[5] Hoeben wees er nog op dat hij poorter van Den Bosch is geweest en gehuwd was met Domicella Volcwigis, dochter van Wouter Coolen van Oerle. Hij was dus uit het hertogdom Brabant afkomstig.

Onder de heren die tot de Ruwieren werden gerekend ("Chi sont li ruyer") volgens de aantekening geplaatst voor het wapen van onder andere de graaf van Gulik in de copie van het wapenboek Beyeren in Wenen, bevond zich ook Otto van Arkel.[6] Aangezien de heren van Arkel, evenals Zweder van Abcoude, tevens leenmannen van de hertog van Brabant zijn geweest, is een mogelijke verklaring gevonden voor het feit dat een knaap in dienst van Zweder van Abcoude en van Otto van Arkel de titel van wapenkoning der Ruwieren heeft kunnen verwerven. Otto stond op zeer goede voet met Albrecht van Beieren waarmee verder verklaard zou kunnen zijn waarom de wapenkoning (tevens) een jaargeld van Albrecht heeft ontvangen.[7] Interessant genoeg zijn wij daarmee terechtgekomen in het gebied "tussen de rivieren" in het hart van Nederland waar ook graaf Jan van Blois (1372-1381), als naaste buur vanaf ca 1356 zijn hof hield, namelijk in Schoonhoven, bij wie kort nadien de toekomstige heraut Gelre, Claes Heynen zoon als bode in dienst is geweest (1371-73, 1376). Gezien de goede betrekkingen in deze tijd tussen hertog Albrecht en de heren van Arkel en Blois lijdt het geen twijfel dat Claes Heynen zoon en Jan van Steensel elkaar wel meer dan eens ontmoet zullen hebben. In 1404-1405 blijkt Jan Steensel nog in leven te zijn geweest. Er bestaan uit 1363 en 1376 enkele testamentaire beschikkingen van hem en zijn vrouw. Zijn overlijdensdatum is niet bekend maar in 1410/1411 werd hij als wijle betiteld.[8] Hoeben en Verbij veronderstelden dat heraut Beyeren Steensel heeft opgevolgd. De eerste vermelding dat heraut Gelre deze titel voerde is de *explicit* met de datum 23 juni 1405 in het *Wapenboek* Beyeren. Dat zou kunnen betekenen dat Van Steensel dus voor die datum is overleden.[9]

Degene die na heraut Gelre de titel heeft gevoerd is misschien "**Louvain** Coninc van den Ruwieren" geweest die in een lijst van herauten van de hertog van Brabant (te dateren tussen 1421-1430) werd genoemd.[10]

Een tweede opvolger is kennelijk **Heinrich van Heessel** geweest, die in dienst heeft gestaan van Philips van Bourgondië. Het is niet bekend wanneer Van Heessel de titel heeft verworven. Philips de Goede voerde vanaf 1430 de titel van hertog van Brabant en was bijgevolg markgraaf van het Duitse Rijk. In elk geval ontving Van Heessel de titel van keizer Sigismund en Philips de Goede. Op 28 mei 1440 werd deze bevestigd door de Rooms koning Frederik III van Habsburg. Indien het om een bevestiging van zijn titel heeft gehandeld, is aan te nemen dat hij deze al eerder had verworven. Van Heessel was toen heraut in dienst van keizer Frederik van Habsburg onder de naam "Oesterreich" en werd betiteld als "armorum Rex de Ruwier heraldus noster specialis."[11]
Na van Heessel die de titel nog in 1462 voerde, is **Hermann von Brüninghausen**, heraut "Jülich", tot 1501/2 titelhouder geweest. Seggern vermoedde dat Brüninghausen niet de directe opvolger van Van Heessel is geweest maar dat er nog een onbekende tussen heeft gezeten. In elk geval werd hij in 1477 met deze titel aangeduid.[12]11 In 1500 bestond het wapenkoningschap der Ruwieren nog altijd blijkens de **aanstellingsbrief van een wapenkoning van de Ruwieren** die uit de tijd van Maximiliaan bewaard is gebleven, zij het dat de naam nooit werd ingevuld.[13]
***

NOTEN BIJ APPENDIX II-F

1 Beelaerts van Blokland 1933, spec. 32-37; Huizinga 1949, 198-209; Anrooij 1990, 201: "een functie binnen het Duitse Rijk die speciale verantwoordelijkheden met zich meebracht in de streek tussen Maas en Rijn."; Huizinga 1949, 198-209; Nijsten 1993, 129-143; Verbij-Schillings 1995, 21-24, 287-292; Verbij-Schillings 1999.
Zij hier nog geattendeerd op de lezing van Van Anrooij, King of Arms of the Ruwieren: a special Function in the German Empire, Colloque Le Héraut d'armes, Figure européen (XIVe-XVIe siècle) Lille, 15-16 september 2005 (nog niet beschikbaar).

[2] Antoine de la Salle, Des anciens tournois et faictz d'armes, 1459 (naar Anrooij 1990, 68, 72).

[3] Anrooij 1990, 72. In 1362 kreeg Jan van Steensel van Zweder in het graafschap Loon (in Limburg) drie bunder moer, Beelaerts van Blokland 1933, 53 No.XI (ARA Hollandse Leenkamer no.78 f.98): Jacob van Steenzeel, canonick (sic!) van den Ruyren; De Groot 1959, 54; Anrooij 1990, 31 n.194 (Paravicini I, 1989, 224 n.251a) Jan van Blois maakte zijn eerste tocht naar Pruisen in 1362-3; Augustijnken nam waarschijnlijk aan beide deel. [hier zij nog opgemerkt dat het graafschap Loon [Frans: Looz] (rechtens in bezit van Godfried van Dalenbroek, erfgenaam van Diederik van Heinsberg (als graaf van Loon)) in 1361 door de legers van de bisschop van Luik werd bezet. Godfried verkocht zijn rechten aan Arnulf VI van Rummen die door de keizer werd beleend, maar zijn rechten niet kon laten gelden en deze tenslotte maar verkocht aan Jan van Arkel, bisschop van Luik (halfbroer van Jan IV van Arkel), 1342-64. [De Arkels waren Kabeljauws gezind.] In hoeverre de titel is overgegaan op de heraut Gelre in het kader van de eliminatie van de Van Arkels door Albrecht IV en Willem VI vanaf 1401, is moeilijk te bepalen. Zie bijvoorbeeld de wapenserie van de ridders in het Wapenboek Beyeren die aan het beleg van Gorinchem in 1402 hebben deelgenomen, Van Anrooij 1990, 64-65. Zweder van Abcoude en Gaasbeek etc. was de derde zegelaar, na Otto en Jan van Arkel, van het verbond der Kabeljauwen in 1391, cfr Waale 1990, 241; hij was evenzeer invloedrijk aan het hof van Brabant, bezat veel land in Brabant en was geldschieter van hertogin Jeanne, cfr Uyttebrouck 1975, II, 654-655.

[4] Anrooij 1990, 72. Alleen de eerste termijn werd uitbetaald, zie Beelaerts van Blokland 1933, 36, 54, No.XII (Rekening van de Rentmeester van Zuid-Holland, 6 juli 1363-april 1364) Jan van Steensel, coninc van den Ruyren; De Raadt 1897, IV, 358.

[5] Anrooij 1990, 72; Waale 1990, 65 n.163: Otto's oorkonden 20 november 1365 en 27 januari 1366; Brussel, ARA, charters van de hertogen van Brabant, nos.2339 en 2363, "coninx van de Ruyren, ons knapen"; Beelaerts van Blokland 1933, 54, No.XIII en XIV.

[6] Afgebeeld bij Beelaerts van Blokland 1933 t.o.p. 34 en 35 en Hoeben 1991, 91, afb.7.2.

[7] Ook Beelaerts van Blokland 1933, 36-37 signaleerde reeds dat Arkel tot de Ruwieren werd gerekend en merkte verder op dat Loon-op-Zand in Noord-Brabant (tussen Waalwijk en Tilburg) ligt en Steensel niet ver (ten zuidwesten) van Eindhoven. [Het is echter de vraag of Loon-op-Zand was bedoeld; veeleer waarschijnlijk Loon of Looz bij Luik]. Hoeben 1991 89-91. Hij werd meestal vermeld als Jan Coninc Jan van Steensel. Er zijn geen documenten van zijn hand bekend; Waale 1990, 53-65: In 1311 was Jan III van Arkel leenman geworden van de hertog van Brabant, vanwege het Land van Mechelen; in 1384 was Jan(?) van Arkel nog altijd leenman van hertogin Johanna van Brabant. Otto (1360-1396), de zoon van Jan IV van Arkel (+1360), was gehuwd met Elisabeth van Bar, vrouwe van Pierrepont; hij was daarmee in bezit gekomen van Pierrepont (ten oosten van Longuyon in het noordoosten van Frankrijk); hij was Kabeljauw en behoorde dus tot de partij van Albrecht van Beieren evenals zijn zoon Jan V die in 1392 enige tijd thesaurier van Albrecht was.

[8] Verbij-Schillings 1999, 13 n.19 verwees naar Hoeben 1991, 89-91; Hoeben verwees weer naar: Kappelhof, Het archief van de Tafel van de Heilige Geest te 's-Bosch. Regesten van oorkonden deel II, nr.517 en deel III nr. 770. GA Den Bosch, Fiches Bosch Protocol in voce Van Steensel, resp. Van den Broyle.

[9] Wapenboek Beyeren, part. coll.
Explicit: "Explicit iste liber per manus beyeren quondam/
gelre armorum regis de ruyris/
anno domini millesimoquadringentesimo quinto in profesto/
sancti johanni baptiste."
Beelaerts van Blokland 1933, afb.op p.9.

[10] Bespreking van het boek van Van Anrooij 1990 door Croenen 1993, 52-55. Hij verwees naar: ARA Brussel Hss nr.43/1, fol.181v. Gezien de aanwijzingen dat de bezitter van het Wapenboek Gelre in de eerste helft van de 15de eeuw een Brabander was, veronderstelde hij dat Louvain misschien de eerste zogenaamde Wapen-continuator geweest zou kunnen zijn.

[11] Anrooij 1990, 71 n.79, 80. Hoeben 1991, 89-91. Hoeben 91 n.34 wees nog op de vermelding van "le roy d'armes des Royers" in een overzicht van de hofhouding van Philips de Goede uit 1450, bij Paravicini 1977, 157. Bij de inname van Venlo door Karel de Stoute in 1473 bevond zich in zijn gevolg ook een "roy des royers" die 8 pond ontving, Hoeben 1991, 91 n.35: Compte-rendu de la Commission Royale d'Histoire, 2e série, VII, 1855, 56.

[12] Von Seggern 2002, 109-120.

[13] Anrooij 1990, 71 n.79, 80.

***